

MARKO ŠTROVS,
državni sekretar
na Ministrstvu za delo, družino in
socialne zadeve*

OBVEZNO DODATNO POKOJNINSKO ZAVAROVANJE

Slovensko pokojninsko in invalidsko zavarovanje je zelo prožno. V skrbi za svojo dolgoročno socialno varnost so ljudje pripravljeni sprejeti korenite spremembe. Zakonodajca na tem področju se je tako v zadnjih tridesetih letih v povprečju spremenila po dvakrat na leto, na vsakih osem let pa je bila deležna večjih sprememb, ki so se imenovale »reforma«. Ker je bila zadnja obsežna sprememba sprejeta leta 1999, lahko letos spet pričakujemo večji poseg. To izhaja tudi iz letošnjega vladnega normativnega programa, po katerem naj bi v začetku poletja poslala državnemu zboru v sprejem novelo zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, jeseni pa še nov zakon o dodatnem pokojninskem varčevanju in zavarovanju.

Z letošnjimi spremembami naj bi med drugim uredili področje dodatnega pokojninskega zavarovanja, ki se je v zadnjih desetih letih razvijalo dokaj hitro, vendar nekonsistentno. Zato poznamo številne oblike zbiranja denarja od državljanov oziroma delodajalcev, ki po svojem imenu ali razglašeni ciljih sodijo v ta sistem: obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, prostovoljno kolektivno oziroma individualno dodatno pokojninsko zavarovanje, dodatno pokojninsko zavarovanje javnih uslužbencev in pokojninske bone. Naštete oblike se razlikujejo po krogu zavarovancev in zavezancev za plačevanje zavarovalnih premij, po nosilcih, po načinu določanja, nalaganja in uporabe privarčevanih premij, in po obliki in ročnosti obljubljenih rent in drugih pravic.

Predvidoma bi iz sedanjega enotnega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju izločili in v posebnem zakonu o dodatnem pokojninskem varčevanju in zavarovanju uredili vse oblike prostovoljnega dodatnega pokojninskega zavarovanja. V starem in le nekoliko popravljenem zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju

bo tako ostalo le še obvezno zavarovanje na podlagi solidarnosti, ki ga izvaja Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ter obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje.

Z vidika zavarovanca in njegovega delodajalca je med vsemi oblikami dodatnih pokojninskih zavarovanj najbolj ugodno prav to obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki je bilo uvedeno z reformo iz leta 1999 namesto prejšnjega štetja zavarovalne dobe s povečanjem (benefikacije). V to zavarovanje so se morali obvezno vključiti zavarovanci, ki so 31.12. 2000 imeli manj kot 25 let (moški) oziroma 23 let (ženske) pokojninske dobe in so 1.1.2001 delali na delovnih mestih, kjer se je štela zavarovalna doba s povečanjem. Tisti zavarovanci, ki pa so imeli najmanj 25 let (moški) oziroma 23 let (ženske) pokojninske dobe, so obdržali pravico do štetja zavarovalne dobe s povečanjem po prejšnjih predpisih. Poleg navedenih delavcev so se na podlagi zakona o carinski službi v obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje vključili tudi delavci carinske uprave, in to ne glede na dopolnjeno pokojninsko dobo.

Tako prejšnja benefikacija zavarovalne dobe kot sedanje obvezno dodatno zavarovanje sta namenjena izključno zavarovancem, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela ali dela, ki jih po določeni starosti ni več mogoče uspešno poklicno opravljati. Pri takih zavarovancih lahko nastopi delovna nesposobnost še pred dopolnitvijo minimalne starosti 58 let, ki je pogoj za

pridobitev pravice do starostne pokojnine, oziroma svojega poklica ne morejo opravljati polno delovno dobo in so zaradi tega upravičeni do sorazmerno nižje starostne pokojnine. Pravica do poklicne pokojnine iz obveznega dodatnega zavarovanja, ki jo financirajo delodajalci, tem zavarovancem krije tovrstne rizike.

Benefikacija je glede na vrsto delovnega mesta znašala dva, tri, štiri, pet ali šest mesecev letno in temu so sledili prispevki po stopnjah 4.20 %, 6.25 %, 8.40 %, 10.55 % ali 12.60 % na bruto plače, ki jih je moral delodajalec plačevati zavodu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZ). Enako razvrstitev glede na vrsto delovnega mesta imamo tudi pri obveznem dodatnem pokojninskem zavarovanju. Tudi tu premije za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje obračuna delodajalec glede na znesek plač delavcev, ki so vključeni v obvezno dodatno pokojninsko zavarovane, vendar jih iz svojega dohodka vplača na posamezne pokojninske račune svojih delavcev pri nosilcu zavarovanja. Premije imajo enak davčni status kot prispevki za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki jih delodajalec plačuje za svoje delavce iz dohodka, torej se od njih ne plačujejo davki niti prispevki.

Razlika med štetjem zavarovalne dobe s povečanjem in obveznim dodatnim zavarovanjem je predvsem v obsegu obljubljenih pravic. S povečanjem zavarovalne dobe namreč zavarovanec prej dopolni 40 let (moški) oziroma 38

* Univerzitetni diplomirani pravnik. V okviru ministrstva je bil od leta 1984 do začetka leta 2000 zadolžen za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, potem pa je prevzel funkcijo državnega sekretarja, ki mu je prenehala z menjavo vlade po volitvah 2000. Po štirih letih dela na položaju sekretarja poslanske skupine v državnem zboru se je decembra 2004 vrnil v Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve kot generalni direktor direktorata za delo in pravice iz dela. Znan je predvsem kot strokovnjak za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Dvajsetega decembra 2006 je bil imenovan za državnega sekretarja na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

let (ženske) pokojninske dobe, s katero se lahko upokoji pri nižji starosti. Tudi ta minimalna starostna meja se zniža za toliko mesecev, kolikor je znašalo skupno povečanje njegove zavarovalne dobe. Tako lahko baletni plesalec, ki se mu je štela zavarovalna doba s povečanjem po stopnji 18/12 in je začel opravljati takšno delo pri 18. letih starosti, doseže 40 let pokojninske dobe že s 26 leti in osmimi meseci dejanskega dela oziroma lahko pridobi pravico do starostne pokojnine že pri starosti 44 let. To je zelo ugodno za tistega, ki se hoče tako mlad resnično upokojiti. Če hoče še naprej delati v kakšnem drugem poklicu, kjer ne rabi takšne gibčnosti, gibljivosti elegance in lepote kot pri baletu, pa mu benefikacija le malo koristi, saj se mu v primeru, če se zaposli ali začne opravljati kakšno samostojno dejavnost, pokojnina ne izplačuje. Visoki prispevki, ki jih je zanj plačeval delodajalec, v tem primeru zapadejo oziroma se v imenu solidarnosti porabijo za druge upokojece. To velja tudi v primerih invalidske upokojitve.

Pri obveznem dodatnem zavarovanju gre za drugačen princip, saj se prispevki zbirajo na osebni pokojninski račun posameznega zavarovanca in so del njegovega premoženja. Na podlagi obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja pripada zavarovancu pravica do poklicne pokojnine, ki se mu izplačuje v mesečnih zneskih od pridobitve poklicne pokojnine do izpolnitve pogojev za pridobitev pokojnine v obveznem zavarovanju oziroma do znižane poklicne pokojnine, ki se izplačuje v mesečnih zneskih od upokojitve v obveznem zavarovanju do zavarovančeve smrti. Če po izpolnitvi pogojev ne zahteva poklicne pokojnine, zbrana sredstva ostanejo na njegovem računu in jih bo lahko dvignil kasneje. V izjemnih primerih lahko zavarovanec dvigne zbrana sredstva kar v gotovini. Tudi če se invalidsko upokoji, ima pravico do izplačila premoženja na osebni račun, če umre pred uveljavitvijo poklicne pokojnine, se njegovo premoženje izplača dedičem.

Za beneficiranje zavarovalne dobe skrbi ZPIZ, obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje pa izvaja poseben sklad v okviru Pokojninske družbe, ki je bil ustanovljen in začel delovati 1. januarja 2001. Osnovna evidenca zavarovancev je bila vzpostavljena s pomočjo in delodajalcev. Pokojninski načrt je aktuarsko potrdila Agencija za zavarovalni nadzor, odobril pa ga je minister za delo dne 27.12.2000.

Delodajalci morajo vključiti v obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje delavce na delovnih mestih, na katerih opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela ali na delovnih mestih, kjer dela po določeni starosti ni možno več uspešno opravljati. To so delovna mesta, kjer obstajajo v zvezi z opravljanjem del značajši škodljivi vplivi na zdravstveno stanje in delovno zmožnost delavcev, kljub temu da so bili uporabljeni vsi splošni in posebni varstveni ukrepi, določeni s predpisi, in drugi ukrepi, s katerimi jih je mogoče odpraviti ali zmanjšati. Vključitev je obvezna, če delavci delajo v težkih in zdravju škodljivih razmerah neposredno ob virih škodljivih vplivov v nepretrganem delovnem procesu polni delovni čas. Pri tem se za polni delovni čas šteje tudi krajši polni delovni čas, določen za tista delovna mesta, pri katerih obstajajo večje nevarnosti za poškodbe ali zdravstvene okvare.

Velja splošna omejitev, da je obvezna vključitev v obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje izjemni in skrajni varnostni ukrep v primerih, ko se ugotovi, da z vsemi predhodnimi varnostnimi ukrepi in normativi ni bilo mogoče v celoti odpraviti ali zmanjšati težkih in zdravju škodljivih delovnih razmer in delovnega okolja.

Pokojninski načrt za obvezno dodatno zavarovanje v 56. členu določa, da zavarovanec pridobi pravico do poklicne pokojnine, ko dopolni minimalno upokojitveno starost, določeno v pokojninskem načrtu, in 40 let (moški) oziroma 38 let (ženske) pokojninske dobe. V pokojninsko dobo se šteje v skladu z ZPIZ-1 tudi dodana doba v skladu s 4. odstavkom 193. člena. Ta pa določa vsem ne glede na predhodno stopnjo benefikacije dodano dobo le v višini četrtni obdobja obveznega dodatnega zavarovanja oziroma po tri mesece na koledarsko leto.

V Sklad obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja RS so skladno z zakonom vključeni vsi delavci, ki opravljajo posebno težka in zdravju škodljiva dela in dela, ki jih po določeni starosti ni moč uspešno poklicno opravljati. Večina zavarovancev SODPZ so policisti, vojaki, cariniki, železničarji, rudarji, pazniki, vozniki, železarji, livarji, tekstilci, steklarji, piloti, mornarji, gasilci, gozdarji, dimnikarji, baletniki, ribiči in drugi. 31. 12. 2001 je bilo v obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje vključenih 511 zavezancev (delodajalcev) in 23.061 zavarovancev, doslej pa je število zavarovancev naraslo na **35.320**.

Od leta 2001, ko je bilo obvezno dodatno zavarovanje z zakonom določeno, so bili v ta sistem vključeni izključno delavci na delovnih mestih, kjer se je že prej štela zavarovalna doba s povečanjem. Še vedno ni začela delovati posebna komisija, ki naj bi določala nova delovna mesta, kjer je obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje, oziroma s seznama črtala delovna mesta, kjer ni več vseh pogojev. Komisijo bi morali sestavljati predstavniki reprezentativnih sindikatov, združenj delodajalcev in ministrstva, vendar znotraj posameznih skupin še ni prišlo do enotnih predlogov za imenovanje. Očitno manjka volje za ureditev tega vprašanja, mogoče pa gre tudi za mnenje, da je delodajalcu, ki hoče svoje delavce dodatno zavarovati, lažje izpeljati postopke za vključitev v kolektivno prostovoljno pokojninsko zavarovanje.

V pričakovani kampanji ob sprejemanju novega zakona o dodatnem pokojninskem varčevanju in novele zakona o obveznem pokojninskem in invalidskem zavarovanju se bo razvila konkurenca med obveznim pokojninskim in invalidskim zavarovanjem skupaj z obveznim dodatnim zavarovanjem, ki ga po starem zakonu izvajata ZPIZ oziroma kapitalska družba kot naslednika nekdanjega kapitalskega sklada pokojninskega zavarovanja na eni, in prostovoljnimi kolektivnim ali individualnim zavarovanjem, ki ga izvajajo pokojninske družbe in zavarovalnice na drugi strani. Polog v tej tekmi bo predvsem velik prihranek na račun davka na plače, ki se postopno ukinja. Davek na plače je bil uveden v letu 1996 kot kompenzacija takratnega zmanjšanja delodajalskega prispevka za pokojninsko in invalidsko zavarovanje za 6,65 odstotnih točk. Po sedanjih vrednosti mase plač to pomeni približno 350 milijonov evrov letno. Lani je bilo ob sprejemanju sprememb davčne zakonodaje rečeno, da se zaradi predvidenega ukinjanja davka na plače ne bi smele povečati neto plače. Delodajalci naj bi prihranek uporabili za povečanje konkurenčnosti ali za nova delovna mesta, seveda pa niso izključeni drugi učinki. Vsekakor pa morajo ta sredstva ostati v domeni obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Ker v obstoječih političnih razmerjih ni možnosti za povečanje prispevka za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ki ga izvaja ZPIZ, bi lahko ti prepoznali kot priložnost za okrepitev sistema obveznega dodatnega pokojninskega zavarovanja.